

1. A válólevél átadásánál szereplő Zálmoni József mint budai rabbi már előbb is ismeretes volt (l. Büchler i. m. 59. l.). Büchler is említi, hogy mily túlszigorú volt a válólevelek kiállításában és hogy ily kérdésekben levelezett kortársaival. Büchler adatait Zalmoniról avval lehet bővíteni, hogy Zalmoni könyvszerző is volt. Kéziratban láttam egy művét Pollák Kaim fővárosi tanító úrnál négy évvel ezelőtt. Mint a kézirat birtokosa annak idején mondta, sajtó alá akarta rendezni, vajjon keresztül vitte-e szándékát, azt nem tudom.

2. Az említett fejedelem R. Akibáról szintén Büchler (i. h. 57. l. kk.) írt kimerítően. Tudjuk, hogy Budán élt és csak életének alkonyán ment Prágába, ahol 1496 körül meghalt. Ugyanott élt a feljegyzésünkben előforduló híres Jakob Pollak Aschkenazy is. Végül még teljesség kedvéért a scherburgi rabbiról, R. Izsákról emlékezünk meg. Mindenesetre az esemény és följegyzés legkésőbb a XVI. század első feléből való.¹⁾

Miskolcz.

DR. MARMORSTEIN A.

MIÉRT ÜNNEPELJÜK A CHANUKÁT GYERTYAGYUJTÁSSAL.

A Makkabeusok I. könyve beszéli, hogy a chanuka-ünnepet a magasztalás és az öröm jeléül rendelték el.²⁾

Megillath Tánith visszavezeti az ünnep eredetét az oltár újjáépítésére és a templomnak Juda Makkábi idejében történt felszentelésére. Ezen alkalommal átalakították a hős makkabeusok lámpásokká lándzsáikat és gyertyácskákat tüztek lándzsáikra, diadaluk örömére.³⁾

A talmud hagyománya keletkezésének okát következőképen adja elő: »Kiszlev hó 25-ikén nyolcz napi chanuka-

¹⁾ Abraham Treves Zarfatit, említi Büchler S. (Magyar Zsidó Szemle. X. 422), ki Chaim budai rabbival levelezett 1545-ben, a budai rabbik között nem találom.

²⁾ Makkabeusok I. k. 4, 47—58.

³⁾ Mászecheth Szofrim 20. 3. 12. jegyzet ed. Müller; Dárkhé Mósé Tur O. Ch. 670. Krauss Samuel is a makkabeusoknak ezen ténykedésével hozza kapcsolatba a gyertyagyujtás tényét. Revue des études juives 1895. 24. l.

innepet ülünk, melyekben sem gyászünnepet rendezni, sem bőjtölni nem szabad; mert amint a szirusok bevonultak a szentélybe, megszenségtelenítették a szentelt olajat mind, s amint győzedelmeskedett a hasmonensi ház uralma, szentelt olaj után kutattak és nem találtak többet egy, a főpap pecsétjével ellátott korsónál, melyben ámbár alig egy napra való olaj volt, mégis csodálatos módon nyolcz napig égett. A következő évben aztán megállapodtak abban, hogy évről-évre ezen csoda emlékére ünnepet rendeznek magasztalással és hálaadással. Csak a barajták hagyományai kezdik emlegetni a gyertya használatát s Sámmai és Hillel iskoláiban már vitatkoznak róluk.¹⁾

Jogosult tehát a kérdés, melyet felvetettem, mivel az ünnepre vonatkozó összes forrásokból nem lehet megállapítani a chanuka-gyertya gyújtásának sem okát, sem jelentőségét.²⁾

Azt a régi szokást, a gyertyagyújtás szokását, melyet mi chanukakor gyakorolni szoktunk, igazság szerint az örök-mécses **נר תמיד** eredetére kell vissza vezetnünk, melynek háromféle a jelentősége.

1. Bizonyítani kívánja Isten jelenlétét a templomban és tanuskodni akar az ő végtelenségéről és örökkévalóságáról. Kérdé R. Séseth, írva van, a tanuság kárpitján kívül, a gyülekezés sátrában rendezd el azt (M. III. 24. 3.), vajjon Istennek szüksége van-e világosságra; hiszen mind a negyven éven

¹⁾ Sabbath 21b.

²⁾ A Tur O. Ch. 671 igyekszik ugyan a bevett szokást megokolni: mivel, úgymond, a csoda a gyujtásnál történt, azért gyujtunk mi is. Szellemesnek elég szellemes ezen magyarázat, de nem folyik a hagyomány természetéből és szelleméből. Hiszen az a hagyomány, melyből a szerző azt következteti és melyet én fent szóról-szóra idéztem, egy szóval sem tesz említést a megünneplésnek ezen módjáról. Csakis a nyolcz napi időtartam magyarázatára szorítkozik. De nem fogadhatjuk el Majmoni nézetét sem, hogy a chanuka-gyertyák kizárólag a csodának a nyilvánosság előtt való hirdetésére szolgálnak — (Jad Háchazáká Hilkhot chanuka 47) **משום פירסומי נד**: akkor minek helyezi a halákha a fősúlyt a gyertyagyujtogatásra és miért minősíti a meggyujtást — **הדלקה** vallásos cselekedetnek és nem az ablakba való kiállítást — **הנחה**?

keresztül, melyet Izráel fiai a sivatagban töltöttek, Isten világossága vezérelte őket? Hanem tanubizonyosságául szolgáljon az az egész világnak, hogy Isten Izráel közepett lakozik.¹⁾

2. A világosság a tóra jelképe, belőle áradt világosság az egész emberiségre; mert fényesség az isteni parancsolat és világosság a tóra.²⁾

3. Arra való, hogy emlékeztessen bennünket Istennek szakadatlan csodatetteire, melyeket velünk az ő gondviselése ösidőktől fogva mindmostanáig művelt.³⁾

A chanuka-ünnephez fűződő eseményekben mind ez a három dolog nyilvánvalóvá lett. A makkabeusok harcaiban és diadalaiban megnyilvánult Isten nagysága és hatalma és bebizonyosodva látták a közöttünk való létezését; mikor az erősöket a gyengék kezébe adta, mikor a kicsiny sereg megfutamította a temérdek sokaságot és a rendezetlen csapat felkoncizolta a fegyelmezett hadat.

Ezen élet-halál harcz, ezen páratlan viadal a túlnyomó szír ellenséggel nem tűzhelyük, fajuk és hazájuk védelmére, hanem a szellemi kincsekért, a tóra birtoklásának kedvéért folyt, melynek kimenetele hitünk fennmaradását biztosította és a tóra világosságának diadalmaskodását a pogány görög vallás felett jelentette.⁴⁾

Mindezen csodálatos hőstettek pedig a nyilvánosság előtt történtek, úgy hogy az összes szomszéd népek tudomást szereztek róluk és félve remegtek Isten népének hatalmától, Izráel fiait pedig új reménnyel töltötték el s bizalommal néztek a jövő elé.⁵⁾

Mindezeknél fogva elrendelték bölcseink, hogy a chanuka alkalmával gyertyácskákat gyujtsunk; csillogó lángjukkal tanubizonyosságot tegyenek Isten létezéséről, világosságukkal jelképezzék a tóraterjesztette örökkévaló világosságot és biztató

¹⁾ Szifrá Emor 17. 13. Sabb. 22b. Menáhot 86b.

²⁾ Pb. 6. 23.

³⁾ — להראות בהן הנס Ráved Szifrá Emor 17. 13.

⁴⁾ Graetz II. 351—352. Finn דברי הימים לבני ישראל Wilna 1877, II. k. 101. Mindketten azt állítják, hogy a chanukai gyertyagyujtás a tóra világosságának szinbolizálását czélozza.

⁵⁾ Graetz u. o. Joseph. Antiquitates XII. 7, 7.

fényükkel a Gondviselés által velünk mívelt teméntelen csodá-
tetteket tüntessék fel és hirdessék vilagszerte.¹⁾

Az örök mécsessel való összefüggésben magyarázza a chanukai gyertyák gyújtását R. Nissim nevében Nachmanidesz, aki viszont egy midrási hagyományra hivatkozik. Amint a frigsátor felavatásánál az összes tizenkét törzs sorban követte egymást az áldozatbemutatásban és Lévi törzse az áldozók sorából, Isten parancsára kimaradt, akkor Mózes így vigasztalta atyafiait: benneteket Isten a gyertyagyújtogatással kárpótolni fog. Eljövend a későbbi időkben egy más chanuka-ünnepély, melyeken gyertyákat gyújtani fognak, melyet a makkabeusok, a papi családból származó hasmoneusok rendezni fognak, akik hitbuzgalmukban és lánglelkességükben csodákat míveltek, segítséget szereztek és megváltást hoztak Izraelnek. *Ezek örök időkre fogják pótolni a templomi gyertyagyújtást, mely a szentély elpusztulásával meg fog szünni.*²⁾

Budapest.

DR. FARKAS JÓZSEF.

APRÓSÁGOK.

Therapiai névmagyarázat. Mikor Ijár hava beköszönt, ami a rajs chajdes első napját is számítva legkorábban április 10-ikére, legkésőbbben május 10-ikére eshetik, minek megfelelőleg ezen hónapnak legkorábbi vége május 9-ike, a legkésőbbi pedig június 8-ika, akkor a chasideusok közt nagy nyüzsgés, mozgolódás keletkezik. Betegségeik gyógykezelésével foglalkoznak. Csodarabbikat, javas asszonyokat, kuruzslókat, sőt sokan közülök híres klinikusokat és orvosokat keresnek

¹⁾ Krauss a »Revue des études juives«-ben megjelent cikkében bebizonyítani igyekszik, hogy bölcseink ezen intézkedése Herodesz idejében következett be. Krauss ott tárgyalja ünnepünknek történeti fejlődését, amely szerinte 3 átalakuláson ment keresztül. Eredetileg mint a felavatás ünnepe szerepelt. Másodszor a szukkoth ünnep pótlására, azaz örömmünnepként tartották meg: végül vallásos motívummal bővülve, fényünneppé alakult át. Graetz azonban úgy vélekedik, hogy mindez a három mozzanat már az első ízben megtartott chanuka-ünnepben pontosult össze. II. k, 351. 3 jegyzet.

²⁾ Nachmanides M. IV. 8. 1. Az ünnepre vonatkozó forrásokat Krauss említett cikkében összeállította, l. még Szifré Deuter. 96b. Bikkurim I. 6. és Numeri rabba 15 f. 88b.